

Дмитро О. Оголь

ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ: СУТНІСТЬ, ЯКІСТЬ І СТІЙКІСТЬ

У статті систематизовано підходи до трактування сутності поняття «економічне зростання». Обґрунтовано, що сутність економічного зростання розглядається з позиції процесного, результативного і трансформаційного підходів. Досліджено і критично проаналізовано науково-методичні підходи до визначення сутності понять «якість економічного зростання» і «стійкість економічного зростання». Визначено характерні риси феномену якісного і стійкого економічного зростання.

Ключові слова: економічне зростання; якість; стійкість.

Рис. 1. Літ. 19.

Дмитрий О. Оголь

ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ: СУЩНОСТЬ, КАЧЕСТВО И УСТОЙЧИВОСТЬ

В статье систематизированы подходы к трактовке сущности понятия «экономический рост». Обосновано, что сущность экономического роста рассматривается с позиции процессного, результативного и трансформационного подходов. Изучены и критически проанализированы научно-методические подходы к определению сущности понятий «качество экономического роста» и «устойчивость экономического роста». Определены черты феномена качественного и устойчивого экономического роста.

Ключевые слова: экономический рост; качество; устойчивость.

Dmytro O. Ohol¹

ECONOMIC GROWTH: ITS ESSENCE, QUALITY AND SUSTAINABILITY

This paper systematizes the approaches to the interpretation of the essence of the "economic growth" concept and proves that the essence of economic growth can be considered from the standpoint of the process-based, outcome-based or transformational approaches. Scientific and methodological perspectives on the essence of the concepts of "quality of economic growth" and "sustainability of economic growth" have been explored and critically assessed. Characteristics of the phenomenon of qualitative and sustainable economic growth have been determined.

Keywords: economic growth; quality; sustainability.

Постановка проблеми. Економічне зростання виступає важливою запорукою соціально-економічного розвитку країни. При цьому слід враховувати, що економічне зростання, з одного боку, є головною метою державної політики та індикатором добробуту країни і ефективності соціально-економічної системи країни, з іншого – його параметри зумовлені станом економіки країни. Усе це обумовлює необхідність комплексного і всебічного дослідження сутності економічного зростання, його джерел, факторів, тривалості та наслідків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розробку методологічних та методичних підходів до визначення економічного зростання внесли вітчизняні і зарубіжні науковці В.О. Безугла [1], І.Б. Висоцька [2], М. Дайлами [17], А. Дарешвар [17], С.А. Єрохін [5], Б.І. Кабачі [6], Н. Лутчин [8], О.В. Мішук [9], І.В. Сацик [13] і В. Томас [17].

¹ Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine, Sumy, Ukraine.

Невирішені частини проблеми. Незважаючи на різноплановість та глибину проведених досліджень щодо економічного зростання країни, недостатньо вивченими залишаються питання сутності поняття «економічне зростання», а також визначення критеріїв його якості і стійкості.

Метою дослідження є систематизація методичних підходів до сутності понять «економічне зростання», «якість економічного зростання» і «стійкість економічного зростання» та визначення характерних рис феномену якісного і стійкого економічного зростання.

Основні результати дослідження. Економічне зростання традиційно вважається важливою кількісною характеристикою розвитку економічної системи країни, проте це поняття є комплексним і багатогранним, що утруднює оцінювання його масштабів, чинників, джерел і наслідків.

Дослідимо науково-методичні підходи, що склалися у міжнародній і вітчизняній науці щодо розуміння сутності поняття «економічне зростання».

Зарубіжні вчені С.Л. Брю та К.Р. Макконел розуміють під економічним зростанням збільшення виробничих можливостей, що відбувається зі збільшенням кількості використовуваних факторів виробництва або вдосконаленням техніки і технології [7, 634]. Р. Дорнбуш та С. Фішер визначають економічне зростання з позиції зростання реального ВВП [4, 21].

Дещо інший підхід до тлумачення сутності поняття «економічне зростання» використовують П. Самуельсон та В. Нордхауз – вони визначають його як збільшення потенційного валового національного продукту країни, що в кінцевому рахунку являє собою розширення меж виробничих можливостей країни [12].

С. Кузнець розуміє під економічним зростанням тривале підвищення можливості країни поставляти все більше і більше різноманітних економічних товарів і послуг населенню, засноване на розвитку технології і ефективному ідеологічному регулюванні [19].

М. Шніцер розглядає економічне зростання на макроекономічному рівні як здатність країни розширювати свої можливості щодо виробництва потрібних людям товарів і послуг [15, 322].

К. Перес трактує економічне зростання як процес накопичення технологічного і соціального потенціалу в країнах, що розвиваються, який знаходиться в залежності від їхньої здатності використовувати різні можливості, які послідовно розкриваються перед ними [11, 40].

Р. Бейд і М. Паркін підходять до тлумачення економічного зростання як до розширення кривих виробничих можливостей [18].

Вирізняється від інших підходів тлумачення поняття економічного зростання Й. А. Шумпетером, який розглядає його як основний імпульс, який приводить капіталістичний механізм у рух і підтримує його поступ, походить від нових споживчих благ, нових методів виробництва і транспортування товарів, нових ринків і нових форм економічної організації, які створюють капіталістичні підприємства [16].

У новому тлумачному словнику української мови В.В. Яременко і О.М. Сліпушко поняття «економічне зростання» розглядається як абсолютна і відносна зміна макроекономічних показників, що характеризують стан еко-

номіки країни в часі і протягом тривалого періоду (року, декількох років) [10].

Б.І. Кабаці пропонує розуміти під економічним зростанням довгострокову тенденцію до збільшення обсягів сукупного виробництва, яке відбувається в умовах структурної перебудови економіки країни відповідно до нормативних вимог технологічного та соціального прогресу, а також підвищення ефективності відтворювальних процесів [6, 216].

С.Д. Дзюблик визначає економічне зростання як збільшення обсягів суспільного виробництва та розширення можливостей економіки задовольняти зростаючі потреби населення в товарах та послугах [3, 88].

С.А. Єрохін під економічним зростанням розуміє особливий тип руху, що характеризує прогресивний характер взаємодії речей [5, 35].

І.Б. Висоцька економічним зростанням вважає збільшення в обсязі виробництва країни, тобто збільшення реального валового внутрішнього продукту на душу населення [2].

В.Г. Чепінога вважає, що економічне зростання проявляється як тривале збільшення виробничого потенціалу економіки, який пов'язаний із такими виробничими чинниками, як праця, капітал, технічні знання, земля, використання яких пов'язане із межею виробничих можливостей [14, 327–328].

О.В. Безугла, досліджуючи сучасну парадигму економічного зростання в умовах відкритої економіки, наголошує на тому, що системне економічне зростання має місце тільки тоді, коли виконані певні умови по відношенню до всіх цих аспектів зростання [1]. Тому ми пропонуємо визначити економічне зростання країни як стійке в часі, територіально збалансоване кількісне збільшення та структурно-інноваційне вдосконалення результатів виробництва у вигляді вироблених товарів і наданих послуг, що відбувається пропорційно за всіма галузями економіки та базується на оптимізації відтворювальних процесів.

Таким чином, дослідження і критичний аналіз визначень зарубіжних і вітчизняних науковців сутності поняття «економічне зростання» дозволило нам дійти висновку, що, в цілому сутність цього поняття розглядається в межах трьох підходів: процесного, результативного і трансформаційного (рис. 1).

Достатньо обґрунтованим нам видається об'єднання усіх підходів при визначенні поняття «економічне зростання» і розуміння його як досягнення вищого ступеня розвитку економічної системи за рахунок удосконалення структури економіки, технологій, суспільного продукту та інтенсифікації суспільного виробництва протягом певного періоду часу, що знаходить свій прояв у позитивній динаміці ключових показників національних рахунків, виробничих можливостей та соціально-економічних стандартів.

У контексті реалізації економічної політики особливого значення набуває не просто ідентифікація масштабів економічного зростання, а й визначення його якості – джерел і факторів зростання. З огляду на це дослідимо науково-методичні підходи до сутності поняття якісного економічного зростання. Одразу зауважимо, що проблематика ідентифікації якості економічного зростання є вкрай складною, системною та багатоаспектною. Саме через це процес теоретичного розуміння та методологічного визначення сутності якісного економічного зростання не завершено.

Рис. 1. Основні науково-методичні підходи до тлумачення сутності поняття «економічне зростання», авторська розробка

Якість економічного зростання є настільки комплексною і багатогранною характеристикою динаміки економічної системи, що виміряти її за допомогою одного показника не видається можливим.

Такої ж думки дотримується і І.В. Сазик, який наголошує на тому, що для цього необхідна цілісна система індикаторів, адже поліпшення життєвих стандартів супроводжується підвищенням не лише ВВП на душу населення, а й таких показників людського розвитку, як продуктивність праці, рівень освіченості, очікувана тривалість життя тощо [13].

У праці [17, 258] ключовим аспектом оцінювання якості вважають аналіз рівня розвитку людського потенціалу – за напрямками зниження дитячої смертності, скорочення неписьменності серед дорослого населення, зростання тривалості життя.

Одним із найбільш поширених підходів до оцінювання якості економічного зростання є підхід, розроблений у рамках Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй. Він базується на інструментарії обчислення індексу розвитку людського потенціалу на основі 3 показників: валовий національний дохід на душу населення, освіченість та тривалість життя.

На думку Н.П. Лутчин, якість економічного зростання – це сукупність властивостей і ознак, що характеризують процес зростання, тобто тенденцію до збільшення обсягу виробництва, і результати цього процесу з позиції задо-

волення інтересів суб'єктів, які забезпечують економічне зростання і сприймають його наслідки [8, 32].

Систематизувавши існуючі науково-методичні підходи до оцінювання якості економічного зростання в країні, ми дійшли висновку, що її слід оцінювати за напрямками якості факторів виробництва, вироблених товарів і послуг, галузевої (секторальної) структури економічної системи, розвитку регіонів країни та соціальних стандартів.

Не менш важливою характеристикою поряд з якістю економічного зростання є його стійкість. При цьому основне змістовне навантаження відбувається не на постійності системи чи об'єкта, а на збереженні їх сприятливих якостей за несприятливого впливу зовнішнього середовища. Саме такий підхід до сутності стійкості при визначенні поняття «стійкість економічного зростання» є найбільш правильним і адекватним з позиції використання у фінансово-економічній науці та практиці, в якій присутні зовнішні шоки, значні ризики, невизначеність та асиметричність інформації.

Слід зауважити, що трактування поняття «стійке зростання» в економічному аспекті бере свій початок з конференції ООН у червні 1992 р. у Ріо-де-Жанейро, на якій було обгрунтовано нову концепцію розвитку людства, що базується на розумінні тісного взаємозв'язку економічних, соціальних і екологічних проблем людства та їх комплексного вирішення за рахунок тісної співпраці і координації зусиль усіх членів світового співтовариства [9].

У широкому розумінні під стійкістю економічного зростання традиційно розуміють постійність його відносних показників динаміки, відтак на практиці стійкість економічного зростання може бути визначена на основі коливності темпів економічного зростання, що реалізується на основі статистичного інструментарію оцінювання стійкості рівнів динамічного ряду та стійкості його тенденції.

На наше переконання, стійким може вважатися економічне зростання, яке характеризується темповими показниками, не меншими, ніж у попередні періоди, за умови забезпечення його якості.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У процесі дослідження сутності економічного зростання та таких його важливих характеристик, як якість і стійкість, ми дійшли висновку, що феномен економічного зростання з позиції його якості і стійкості має наступні характерні риси: економічне зростання характеризується структурою, чинниками і джерелами, які визначають в кінцевому рахунку його якість; економічне зростання є нерівномірним процесом, що визначає спрямованість економічної політики на забезпечення його стійкості; економічне зростання вимірюється, проте не обмежується позитивною динамікою ключових показників національних рахунків; економічне зростання, його якість і стійкість повинні оцінюватися з позиції суб'єктів мікро- та макроекономіки; якісне і стійке економічне зростання носить системний характер – неможливо забезпечити економічне зростання шляхом впливу на окрему групу факторів. Економічне зростання вимагає комплексного підходу до формування і реалізації усіх напрямів економічної політики.

Перспективними напрямками досліджень є розробка науково-методичних підходів до оцінювання якості і стійкості економічного зростання країни.

1. Безугла В.О. Парадигма економічного зростання в умовах відкритої економіки // Modern trends in scientific thought development: Materials Digest of the 2nd International Scientific and Practical Conference Economic Sciences. – Odessa: InPress, 2011. – P. 160–163.
2. Висоцька І.Б. Чинники економічного зростання // Фактори економічного зростання: Збірник наук. праць Інституту економіки НАН України. – К., 2001. – С. 4–11.
3. Дзюбик С.Д. Механізм регулювання ринкової економіки. – К.: ІДУС, 1995. – 66 с.
4. Дорнбуш Р., Фішер С. Макроекономіка / Пер. з англ. В. Мусієнко, В. Овсієнко. – К.: Основи, 1996. – 814 с.
5. Єрохін С.А. Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічний аспект): Монографія. – К.: Світ знань, 2002. – 528 с.
6. Кабаці Б.І. Теоретичні аспекти дослідження впливу фінансово-кредитного механізму регулювання на економічне зростання // Науковий вісник НЛТУ України.– 2013.– Вип. 23.17. – С. 210–217.
7. Кемпбелл Р.М., Брю С.Л. Аналітична економія: принципи, проблеми і політика / Пер. з англ. – Львів: Просвіта, 1997. – Ч. 1: Макроекономіка. – 671 с.
8. Лутчин Н. Статистичне вивчення якості та стійкості економічного зростання: регіональний аспект // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка.– 2011.– №129. – С. 29–32.
9. Міщук О.В. Стратегія стійкого розвитку в забезпеченні умов економічного зростання, 2008 // www.confcontact.com.
10. Новый тлумачний словник української мови: В 4-х т. / Укл.: В.В. Яременко, О.М. Сліпущко. – К.: Аконіт, 2001. – 911 с.
11. Перес К. Технологический прогресс и возможности для развития в качестве динамической цели. – Женева: ЮНКТАД, 1999. – 50 с.
12. Самуэльсон П., Нордхаус В. Экономика. Economics: Учеб. пособие / Пер. с англ. – 16-е изд. – М.; СПб.; К.: Вильямс, 2000. – 688 с.
13. Сацук І.В. Якісне економічне зростання в Україні: сучасний стан і шляхи забезпечення // www.econoptu.nauka.com.ua.
14. Ченінога В.Г. Основи економічної теорії: Навч. посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 456 с.
15. Шніцер М. Порівняння економічних систем / Пер. з англ. – К.: Основи, 1997. – 519 с.
16. Шумпетер Й.А. Капіталізм, соціалізм і демократія / Пер. с англ.; Предисл. и общ. ред. В.С. Автономова. – М.: Экономика, 1995. – 540 с.
17. Якість економічного зростання / В. Томас, М. Дайлами, А. Дарешвар та ін.; Пер. з англ.; Наук. ред. пер. О. Кілієвич. – К.: Основи, 2002. – 350 с.
18. *Bade, R., Parkin, M.* (2003). *Foundations of Macroeconomics*. 4th Edition. Boston: Addison Wesley Higher Education. 250 p.
19. *Kuznets, S.* (1966). *Modern Economic Growth*. Yale University Press: New Haven. 230 p.

Стаття надійшла до редакції 3.11.2014.